

BEWAAR HET PAND

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen
verschijnt eens in de veertien dagen

KOMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Meerkerk; Ds. H.C. van der Ent, Dordrecht-Centrum; Ds. H. van Leeuwen, Driebergen; Ds. L.W. van der Meij, Zaamslag; Ds. D. Slagboom, Katwijk aan Zee; Ds. M.C. Tanis, Sliedrecht-Centrum; Ds. M. Vlietstra, Zeist; Ds. P. van Zonneveld, Driebergen; A. Beukers, Alphen a.d. Rijn en Joh. van der Lee, Alphen a.d. Rijn.

REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg 13,
4231 BP Meerkerk. Telef. 01837-1357

ADMINISTRATIE

A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a/d Rijn, tel. 01720 - 74202, postrek. 70.43.50, t.n.v. de administrateur van „Bewaar het Pand” te Alphen a/d Rijn.
Abonnementsprijs f 10,- per jaar. Abonnementsprijs voor de Verenigde Staten en Canada 5 dollar per jaar. Advertenties f 0,25 per mm. Bij kontrakt korting.

MEDITATIE

Strijd om in te gaan door de enge poort.

Lucas 13 : 24

Eng is de poort, die toegang verleent tot de eeuwige feestzaal. We kunnen er niet doorheen met iets van onszelf. Wie nog wil meenemen één vriend of één vroomheid of één verlangen buiten God, moet onverbiddelijk buiten blijven. Eng is de poort, want boven de poort staat geschreven: "Zo wie zijn leven zal willen behouden, die zal het verliezen". En: "Zo iemand achter Jezus wil komen, die verloochene zichzelf".

Eng is de poort. En er is maar één poort! We kunnen niet langs een andere poort het Vaderhuis binnensluipen. Sterven aan onszelf is de enige weg om binnen te komen. En daarom: strijden! Strijden met onze driften, met onze onoprechtheid, met onze hoogmoed. Strijden met de farizeeër in ons. Strijden met onze zonden en met onze vermeende deugden. We moeten onszelf verliezen. Horen we het goed? Het kost een strijd om zalig te worden.

Maar al is de poort eng, ze is toch alleen eng voor ons vlees, voor ons zondig bestaan. Van Gods kant is de poort niet eng. Immers: "Milde handen, vriendelijk ogen, zijn bij U van eeuwigheid". En van Christus' kant is de poort ook niet eng. Want Hij staat ervoor met nodigende, doorboorde handen, roepend: "Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven!" En achter de enge poort ligt het ruime Vaderhuis met de vele woningen. Het Vaderhuis, waarheen de velen komen van Oosten en Westen, van Noorden en Zuiden (vs. 29).

De hemel is niet eng. De poort is eng. De hemel is net zo ruim als de poort eng is. En nog is er plaats!

Zalig als wij de strijd leerden kennen. De strijd des geloofs, die tot inzet heeft: de eer van God. Zalig, als we door waarachtige boetvaardigheid, door oprecht berouw werden afgesneden van de zonde, zodat we er op gebogen knieën de strijd tegen leerden aanbinden. Zalig die strijders. Want hun overwinning is gewaarborgd door Christus, die voorgestreden en overwonnen heeft. Straks gaan ze binnen als in zichzelf arme, ontklede zondaren: uit louter genade, maar rustend op de eeuwige rechtsgrond: Christus en Zijn volbracht Borgwerk! En dan: voor eeuwig in de lichtende feestzaal - achter de enge poort! Maar nu de keerzijde: "Want velen, zeg Ik u, zullen zoeken in te gaan, en zullen niet kunnen."

Zullen zoeken. Dat is dus toekomst. Jezus heeft het dus niet over mensen, die wel zoeken, maar niet vinden. Dat wij zouden zoeken, maar God laat Zich maar niet vinden. Nee, er staat: Velen **zullen** zoeken, en **zullen** niet kunnen. Het gaat hier niet over zoekende mensen, maar over mensen, die allang menen gevonden te hebben. En die straks - toekomstig - **zullen** zoeken in te gaan. Namelijk "nadat, nadat de Heer des huizes zal op gestaan zijn en de deur zal gesloten hebben, en gij **zult** beginnen buiten te staan" (vs. 25). Het beeld: tot diep in de nacht zit vader te wachten op de thuiskomst van zijn kinderen. Er zijn er, die op tijd komen; er zijn er ook, die wegblijven. Het ene uur na het andere verstrijkt, maar ze verschijnen niet. Eindelijk staat vader op om de deur te

sluiten. Zijn geduld is op. Wie nu nog aanklopt, wordt niet meer binnengelaten. Hij is onherroepelijk te laat.

Welnu, zo is en zo handelt de Heere! Hij wacht lang. Door de enge poort gaan velen het Vaderhuis binnen. Maar eindelijk is het uur van binnenkomen voorbij. 't Wordt tijd voor het bruiloftsfeest. En Christus doet de deur van de feestzaal op het nachtslot. De deur, die zo lang heeft opengestaan, de deur van Gods geduld, de deur der genade... de deur gaat dicht. Voorgoed!

Ziet u, hoe die deur langzaam maar zeker dichtgaat? De genadetijd is voorbij! Maar dan komen degenen, die altijd in de waan hebben geleefd, dat zij ook tot het Koninkrijk Gods behoorden, maar die er in werkelijkheid geen deel aan hadden. Dan pas, als de deur gesloten is. Ze stormen op de gesloten deur af en roepen: "Heere, Heere, doe ons open". En als Jezus heeft geantwoord: "Ik ken u niet, vanwaar gij zijt", dan zeggen zij: "Hoe is dat mogelijk? Wij hebben immers in Uw tegenwoordigheid gegeten en gedronken. Wij gingen trouw naar de kerk, wij vierden het Avondmaal, we leefden ingetogen, we waren dominee, ouderling, diaken..."

Ja, zo was het. Maar zonder vernieuwd hart, waarin de liefde Gods woonde. En daarom toch: "werkers der ongerechtigheid", want al wat uit het geloof niet is, is zonde. De maskers vallen af. Ze gaan de enge poort niet binnen. Bittere ontgoocheling. Zullen we om de tijd denken? Heden, zo gij Zijn stemme hoort!

ds. M. Vlietstra.

Van de administratie

In de afgelopen periode mochten we weer de volgende giften ontvangen: voor de school in Dundas f 15,-, voor ons blad f 69,- en als nagiften voor de ontmoetingsdag 2 x f 50,- en 1 x f 200,-, terwijl we weer 5 nieuwe abonnees konden inboeken. Voor dit alles heel hartelijk dank. Adm. Bewaar het Pand: A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a.d. Rijn, tel. 01720-74202, giro 704350.

Van de Redactie

1. **Ds. Van der Ent.** We kunnen gelukkig melden dat het met hem vooruitgaat. Met ambtelijke arbeid heeft hij weer een aanvang gemaakt. Het is zijn begeerte om ook zijn arbeid voor ons blad voort te zetten, maar we willen hem graag nog enige tijd van rust gunnen en hopen van harte dat hij te zijner tijd weer artikelen voor onze jeugd en ouderen zal kunnen gaan schrijven.

2. **Storende fout.** In het artikel van Ds. Boiten over Een gewillig volk, badzijde 95, 2e kolom, midden staat: Dat is een wonder van **genadeloze** ontferming. Dat moet natuurlijk zijn: **gadeloze** ontferming.

B.

Rehoboth Christian School

Via Ds. G. Blom ontving ik weer een gift van f 12.510,00,- voor onze school. Namens het bestuur en de schoolvereniging onze hartelijke dank. Het meeleven van u voor de school wordt ten eerste op prijs gesteld. Wat wij u in het bijzonder willen vragen is of u de school in uw gebeden wilt gedenken.

Namens het bestuur,
J.D. Tamminga.

Ontmoetingsdag te Kampen op 24 augustus 1985

2.

We zijn bij het spreken met verschillende bezoekers weer in aanraking gekomen met de nood in ons kerkelijk leven. We hebben nodig er mee op de knieën te komen en te smeken om de ontferming des Heeren.

De pauze was voor ons gevoel een beetje te gauw voorbij, maar het was toch goed, dat de middagsamenkomst op tijd begon. Het kerkgebouw was geheel gevuld toen Ds. J. Veenendaal van Barendrecht de kansel betrad. Hij liet zingen Ps. 106 : 4, las Jeremia 6 : 1 tot 14, ging voor in gebed en sprak een ernstig openingswoord over vers 14. De samenvatting is elders in dit nummer te vinden.

Ds. J.P. Boiten van Schiedam las Psalm 110 en sprak over een gewillig volk. Toen we hem indertijd vroegen om op deze dag te willen spreken, kregen we al spoedig een bevestigend antwoord. Hij was al bezig met bovengenoemde woorden. Men leze wat Ds. Boiten gezegd heeft, zoals het in ons nummer is opgenomen. We zongen Ps. 110 : 1, 2 en 3. Er werd weer een inzameling gehouden.

Ds. M.C. Tanis van Sliedrecht-centrum sprak een treffend slotwoord, samengevat als volgt: Nu gaan we naar huis. Het is een grote zegen als we een eigen woning hebben, waar we ons thuis voelen. Wat kunnen we naar ons eigen huis verlangen. Bijvoorbeeld een patiënt in een ziekenhuis. Denk aan Psalm 84. De dichter heeft het ook over een woning. Stel u voor dat we in een paleis woonden, dan hadden we geen eigen woning nodig. De dichter had in zijn huis zijn thuis niet meer. Hoe is het met ons? Oost west, thuis best? Denk aan de mensen achter het ijzeren gordijn. De dichter is thuis bij God. Hoe is dat gekomen? Dat heeft God gewild. Het Lam heeft het verdiend. Het vloeit voort uit het soevereine welbehagen Gods. Een mens is niet thuis bij God. Elk mens wil wel bij het sterven bij God komen. Maar denkt men er wel aan dat men leeft met God? Dat doet God door middel van het Woord in plaatsen waar het Woord verkondigd wordt. Is het wel eens onder het luisteren een huis van God, een Bethel? Of hebben we het over dominees enz.? We mogen zeker niet vergeten wat vandaag gezegd is, maar de levensvraag is of het wel eens een huis van God wordt. Dan komen we bij Psalm 63: och wierd ik derwaarts weer geleid. Dan is ook Psalm 84 te begrijpen: zelfs vindt de mus... Die komt niet bij ons in een kooi in huis. Bij God vinden ze een huis en een nest.

Het leven is bij God te zijn. Ik hoop dat u het kent. De Heere zegt niet: zoek Mij tevergeefs. Als het verlangen is om Zijn aangezicht te aanschouwen en zijn woning bij God te hebben is er ook de onberouwelijke keus om liever een dorpelwachter te zijn dan... Als we hoogvlieger zijn, zijn we een arend gelijk; als we in de laagte terecht komen hebben we oog voor de deur. Dan kan de Heere ook aan mij denken. Een dorpelwachter is een bedelaar op aarde, die de minste plaats inneemt, maar uitziet naar en verwachting heeft van de Heere.

De tent van de goddeloosheid kan ook in onze woning zijn. Psalm 1 spreekt er van. Er gaat een lijn door de kerken heen. De tenten der goddeloosheid, zoals de tent van Saul e.a. Daar ligt mijn leven niet, maar bij Uw

altaren. Naar het heil in Christus, daar verlangt mijn ziel naar in kerk en gezin en daarbuiten, als een bedelaar. Dan wordt bewaard, dat men ook in de eindtijd mag onder vinden: Ik heb Mij overgehouden een ellendig en arm volk en dat zal zijn betrouwen stellen op de Naam des Heeren.

Ds. Tanis eindigt met dankgebed, laat zingen Ps. 84 : 2 en 5 en laat na een korte groet de grote schare gaan.

Velen bleven nog wat napraten. Er was gelegenheid om nog wat te drinken voor de reis naar huis werd aanvaard. We spraken nog verschillende bezoekers en konden constateren, dat zij dankbaar waren voor wat zij op deze dag hadden gehoord. Het was inderdaad een goede dag.

Dat nodigt uit om op deze weg voort te gaan. Als de Heere het geeft hopen we elkaar volgend jaar terug te zien.

We willen nog een paar opmerkingen maken.

Het was niet bekend, dat er gelegenheid was om kleine kinderen mee te nemen en naar de crèche te brengen. Dat heeft wellicht sommigen ervan weerhouden te komen. We vertellen dit nu al met het oog op een volgende keer. We nemen aan dat er dan wel een paar meisjes of vrouwen zijn, die voor de oppas willen zorgen.

Er was een behoorlijke hoeveelheid koeken ingeslagen, maar vóór het einde was de voorraad op. Uit wat we hoorden kregen we de indruk dat er bij de vraag om koeken niet altijd of niet voldoende rekening mee wordt gehouden, dat koeken duur zijn en dat de rekening aan onze administrateur wordt toegezonden ter betaling. Mogelijk dat als allen daar rekening mee houden een ieder zijn deel kan krijgen.

Er kwamen verschillende giften binnen van mensen die niet konden komen. Zelf ontvingen we er ook verschillende. Er was er een onder die ons als commissie helemaal stil maakte. Hartelijk dank voor alle giften.

Vele bezoekers hebben weer eens kunnen zingen zoals ze vanouds gewend waren. Gelukkig wordt er op verschillende plaatsen ook in dit opzicht nog de eerbied in acht genomen. Wat klinkt dat plechtigen indringend als zo'n grote schare b.v. zingt: Zelfs vindt de mus . . . Er kan gelijktijdig nagedacht worden over wat men zingt. De begeleiding met het orgel was uitstekend.

We besluiten ons verslag met dank aan allen die op een of andere wijze hun medewerking hebben willen verlenen.

De Heere geve dat onze ontmoetingsdagen er toe mogen bijdragen, dat velen het Pand mogen bewaren, dat de Heere ons heeft toebetrouwd.

B.

Uitzicht in uitzichtloze omstandigheden

1.

Uitzichtloos waren inderdaad de omstandigheden, die de achtergrond vormen van onze tekst. (Jer. 31 : 9a).

Uitzichtloos was de toestand omdat Israël, het volk van het verbond, in ballingschap was geleid. Ze waren verdreven van het erfdeel, dat de Heere hen had toegewezen. Ze verkeerden onder de heerschappij van wrede onderdrukkers.

In hoofdstuk 30 lezen we:

"Wat krijgt gij over uw breuk, dat uw smart dodelijk is? Om de grootheid uwer ongerechtigheid, omdat uw zonden machtig veel zijn, heb Ik u deze dingen gedaan".

Nooit kon Israël zeggen: "wat is er nou toch met ons gebeurd?" De Heere had ze steeds gewaarschuwd en door Zijn profeten opgeroepen hun zondige wegen en praktijken te verlaten. Ze konden het weten dat deze straf hen te wachten stond indien zij zich niet bekeerden. Maar ze hadden zich ondanks Gods lankmoedigheid verhard. Zo moest het oordeel van de ballingschap wel komen.

Wat was er nu nog voor verwachting voor Israël? Eerst waren de Assyriërs gekomen in het tien-stammenrijk en nu de Babyloniërs in Juda. Bovendien had de grote massa van de weggevoerden zich wat aangepast aan de zeden en gewoonten in Babel. Alles scheen uitzichtloos voor Israël. Stad en tempel in puin en terugkeer onmogelijk.

Ook wij, in 1985, kunnen wel spreken van uitzichtloze omstandigheden. Groot is het verval en de vervlakking in ons land en volk.

Abortus, euthanasie, een anti-discriminatie-wet, die op stapel staat, tonen aan dat er niet meer geluisterd wordt naar de bijbelse lijnen. Het wordt niet meer geduld dat nog geluisterd wordt naar het "alzo zegt de Heere Heere!" Groot is de zedeloosheid en weteloosheid.

Ook in kerkelijk opzicht beleven we een donkere tijd. We kunnen vandaag een ontmoetingsdag houden. We kunnen zeggen: "Wat is het toch goed om elkaar als vrienden en vriendinnen van "Bewaar het Pand" te ontmoeten". Laten we echter niet vergeten dat dit alles uit de nood geboren is en dat dergelijke dagen overbodig moesten zijn. Kunnen we met gerustheid het a.s. synodejaar tegemoet gaan?

Maar afgezien nog van allerlei kerkelijke zaken, die in behandeling zijn en komen, hoe is het met de schriftuurlijk-bevindelijke prediking? Breekt het verbondsidealisme en -optimisme niet almeer baan?

Trouwens, hoe is het gesteld in de gemeenten, waar nog eens schriftuurlijk-bevindelijke prediking wordt gebracht en begeerd? Moeten we dan ook niet beschaamd zijn als ook daar blijkt dat het niet alles goud is wat er blinkt?

Maar toch . . . hoe uitzichtloos de omstandigheden ook leken, hoe donker de tijd ook was, Jeremia mag in naam des Heeren over een heerlijk uitzicht profeteren. De Heere Zelf zal voor terugkeer zorgen uit Babel. Babel is toch het einde niet voor Israël. De stalen deuren van Israëls gevangenis zullen ontgrendeld worden. Na 70 jaar zal er een einde komen aan de ballingschap en zal terugkeer mogelijk zijn. Dat nu laat Jer. 31 ons duidelijk horen.

Maar dat is alleen verklaarbaar uit de woorden:

"Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid".

Als Gods verkiezende liefde er niet was, dan was er geen hoop, geen uitzicht, geen verwachting en toekomst. Maar door dat soevereine welbehagen Gods kon de Heere nog zeggen: "Ik zal u weder bouwen en gij zult gebouwd worden".

Zij zullen komen - zo zegt onze tekst. Zij, dat zijn niet alle joden. Neen, dat is een overblijfsel, dat de Heere Zich had doen overhouden als een ellendig en arm volk. Het uitzicht in de uitzichtloze omstandigheden van deze tijd geldt voor het volk des Heeren, de ware Kerk, waarvan de Heidelbergse Catechismus belijdt dat ze de gemeente is die tot het eeuwige leven verkoren is.

Van hen wordt gezegd: "Zij zullen komen". Dat ligt vast in Christus. Zij, dat zijn de gevangenen des Vaders. Van hen sprak Christus: "Vader, zij waren de Uwe en Gij hebt Mij dezelve gegeven". Zij zijn gegeven aan Christus opdat Hij voor hen aan de eisen van het Verbond zou voldoen. Al wat Hem de Vader gegeven heeft, zal tot Hem komen. Daarom: "Ik wil - zij zullen".

Nu zegt onze Heidelbergse Catechismus, als het gaat over de ware Kerk: "en dat ik daarvan een levend lidmaat ben . . .". Om die persoonlijke lijn gaat het nu.

Zijn er nog heilbegerigen, die verlangen ook bij die Kerk te behoren?

Luister dan wat Gods Woord ons van de leden van die Kerk bekend maakt.

Zij zijn niet beter en anders dan andere mensen. Allen hebben we gezondigd en derven de heerlijkheid Gods. Allen liggen we van nature midden in de dood. Door het Woord Gods en door de toepassende werking van Gods Geest worden dode zondaren overwonnen en . . . ingewonnen. Tegenover een heilig en rechtvaardig God gaan we het verliezen en komen we in het stof terecht. Ingewonnen door Hem, Die een goeddoend God is en Die het waard is gediend en gevreesd te worden, moet ons hart verbroken en verslagen worden. Dan ga ik niet zien dat ik er wel zal komen, neen, in tegendeel, ik moet omkomen. Omkomen naar recht en toch verlangen de Heere te kennen. Hoe moet het dan voor degenen, die gewaar worden dat ze er niet kunnen komen. Voor zulke ware bekommerden is het een wonderlijke boodschap als Jeremia zegt dat er onder hen zullen zijn blinden, lammen, zwangeren en barenden. Dat zijn mensen, zoals onze

Kanttekenaars zeggen mensen beladen met zonden en zeer zwak.
(Wordt vervolgd).

Ds. Van de Weerd.

Uit het land van de Bijbel

44.

C. HET BEDRIJFSLEVEN.

IIIb. Het handelsleven (vervolg).

We zouden nog iets moeten schrijven over "personen, die met een bijzondere functie belast waren (zoals de "Voorloper"; de "wegbereider"; de "lastdrager". En nu nog iets over een "water-verkoper"). Maar, daarover hebben we reeds een en ander geschreven in ons artikel 15 over "bronnen en putten".

Welnu, wij willen hiermede overgaan tot enkele verdere zaken betreffende het HANDELSLEVEN, zoals over "munten, maten en gewichten".

Wij beginnen dan met enkele "muntstukken" te bekijken, zoals die onder Israël gangbaar waren, zoals de "sikkel", de "denarius" of "penning", de "drachma" of "darik", een Perzische gouden munt, die een gewicht had van ruim 2 gram zo ongeveer van een halve sikkel.

Gebleken is, dat er vóór de Babylonische ballingschap onder Israël geen gouden "munten" waren. Vóór die tijd werd het geld *gewogen*. In de gordel had men een weegschaal bij zich.

De "opgravingen" in Egypte, Assyrië of Babylon hebben ook geen "gemunt" geldstuk uit die tijd aan 't licht gebracht. En wanneer van sikkelen zilver of zilverlingen, van talenten en ponden wel gesproken wordt, dan worden daarmee geen "geslagen munten" bedoeld, maar heeft men te denken aan een zeker gewicht aan zilver of goud.

Van het zilver "*wegen*" hebben we een goede aanwijzing, namelijk: bij de koop van de *spelonk* van *Machpela* door Abraham. Bij deze koop vinden we de bijvoeging: "zilver bij de koopman gangbaar". Het betrof hier de koop van een stuk land van de Hethieten en handelde toen met de eigenaar van dat stuk land, namelijk met Efron, die zeer listiglijk hierbij te werk ging. Zie Genesis 23. Dat gebeurde wel meer bij de koop van een bepaald artikel. Dan vroeg men aanvankelijk een veel te hoge prijs, waarop de koper dan heel wat kwam af te dingen.

Zo vroeg Efron aan Abraham voor de akker met de spelonk 400 sikkelen zilver. Dat was een veel te hoge prijs. Maar Abraham wilde op die prijs niet afdingen.

Aangezien dus het geld vóór de Babylonische ballingschap werd gewogen, droeg men de "weegstenen" in een zak of tas, welke aan de gordel gedragen werden. Ook kon er gemakkelijk bedrog gepleegd worden met stenen gewichten, welke geen waarmerk bezaten. Het eigenlijke gewicht was ook niet overal hetzelfde. Zo lezen we in Spreuken 20 vs. 10: "Tweeërlei weegsteen, tweeërlei efa is den Heere een gruwel, ja, die beide."

We willen nog even bezien de "denarius", welke van zilver was, ter waarde van ongeveer 40 cent. Zij wordt in de Bijbel aangeduid met de naam "penning". Dat was het "dagloon" van een arbeider in Jezus' dagen. Dat blijkt uit de gelijkenis van de "arbeiders in de wijngaard". We lezen in Matth. 20 : 2 waar het gaat over het huren van arbeiders in de wijngaard van een zekere heer en die het met de arbeiders was eens geworden, dat zij in zijn wijngaard zouden werken voor een "penning" per dag. Denk ook aan het "penningske" van die weduwe. Verder is bekend wat ongeveer de verpleegkosten waren voor enkele dagen in een Oosterse herberg. Daarover lezen we in Lukas 10 vs. 35, namelijk betreffende die man, die onder de moordenaars viel en na mishandeling als halfdood werd aangetroffen door de Samaritaan, die hem verbond en zijn wonden met olie en wijn verzachtte, hem daarna naar de herberg bracht en de waard 2 penningen gaf voor de verzorging, alsook de verdere kosten beloofde te vergoeden.

Welnu! Treffende bewijzen van "weldadigheidsbetoon". En kwamen zij niet uit een door de Heere toebereid hart tot de innerlijke vreze van Zijn Naam! Kostelijke vrucht des Geestes!

Gel. lezer(es)! Worden zij ook bij ù gevonden door genade?

Zal van ons ook mogen gelden, wat onze Heidelberger antwoordt op haar vraag in Zondag 32 over de noodzakelijkheid van de "goede werken" en wel, waarom zij voor de ware christen niet kunnen gemist worden, dat zij dan antwoordt: "Daarna ook, dat elk bij zichzelf van zijn geloof uit de vruchten verzekerd zij en dat door onze Godzalige wandel onze naasten ook voor Christus gewonnen worden."

Dr.

Ds. v.L.

Gevarenzone

Wanneer het gaat over prikkeldraadversperring en landmijnen komt bij ouderen een stukje werkelijkheid uit de oorlog voor de aandacht. Reeds in de mobilisatietijd werd er op bepaalde plaatsen prikkeldraadversperring geplaatst en werden er landmijnen gelegd. Tijdens de bezetting werden er verschillende gedeelten van ons land tot spergebied verklaard. Die gebieden werden afgerasterd met prikkeldraad en gevuld met landmijnen. Ter waarschuwing stonden er witte bordjes met doodskoppen erop. Het betreden van die terreinen was dus levensgevaarlijk. En menigeen die het waagde erin te gaan vond er de dood of werd verminkt. In Amsterdam werd in 1942 ook prikkeldraadversperring geplaatst en wel rondom de jodenbuurt. De Jordaan en haar omgeving werd tot gesloten gebied verklaard. De joden kwamen in een isolelement terecht en we weten waar het met hen heenging. Nu is het ons bekend, dat de grens tussen Oost- en West-Duitsland is "beveiligd" door honderden kilometers dubbele metalen hekken, prikkeldraad, mijnenvelden, bunkers en uitkijktorens. Het wordt genoemd: "het ijzeren gordijn". Dit gordijn is 1393-kilometer lang. Het doorsnijdt bossen, landerijen, autowegen en landweggetjes, spoorbanen en rivieren. Het aantal uitkijktorens bedraagt 706 en het aantal gebouwde bunkers is 768. Geen gering aantal. En in de meeste uitkijktorens bevinden zich regelmatig soldaten. Hun staan honden ten dienste, schijnwerpers in de nacht en veiligheidshekken die na aanraking geluid en lichtsignalen geven. Op de zandvlakte achter de voorste hekken laat elke voetstap sporen na. Dit stuk wordt de dodenstrook genoemd. De grens is dus ondoordringbaar. Dit geheel nu, n.l. de dubbele hekken, de prikkeldraadversperring, de landmijnen, de uitkijktorens en de tienduizenden schietklare politiemannen doen ons denken aan een concentratiekamp. Zo komt het ook over wanneer men het met eigen ogen ziet. En dit temeer omdat alles niet bedoeld is om vijandelijke indringers tegen te houden, maar om eigen bevolking het vluchten te beletten. Zeker het was voor de communistische DDR regering een pijnlijke zaak, dat in de jaren vijftig honderden, ja duizenden Oost-Duitsland ontvluchtten. Hierdoor liep de arbeider en boerenstand terug. Maar hoe pijnlijk is het, dat na 40 jaar het nog noodzakelijk blijkt te zijn, dat er een ijzeren gordijn moet zijn tussen beide landen en dat elke vluchteling de kans loopt neergeschoten te worden. Want de 30.000 man grenstroepen van de DDR hebben de instructies iedere vluchteling die het metalen hek nadert neer te schieten. En de grenswachten zijn onverbiddelijk, zodat het overgrote merendeel van de vluchtelingen de grens zelfs niet bereikt. Wie nu bij de grens komt en het bordje leest "Halt! Hier! Grenze!" en daar achter de bijzondere grenslijn, getrokken door velden en over wegen, wordt stil. Iemand heeft eens geschreven: "hier zijn alleen vissen en vogels vrij". Door het eens zo machtige, grote Duitsland is een lijn getrokken. Een lijn, die sporen heeft getrokken, Diepe sporen en dat doet ze nog.

Nu leven er aan beide kanten van deze "bijzondere grens" mensen. Men leeft achter het ijzeren gordijn. Het land verlaten gaat zeer moeilijk. Wie is voor de meesten uitgesloten. Men is in zijn vrijheid zeer beknot. Het staatsbestel heeft men te erkennen en de kinderen wordt op de scholen de marxistische-leninistische staatsideologie ingepompt. Het hen opzetten tegen kerk en godsdienst is geen vreemde zaak en het zich gaan keren

tegen kerkelijke ouders wordt hen voorgeschieden. Er zijn nog meer dingen die genoemd kunnen worden.

Wie een poosje stil, in gedachten staat, bij de grenslijn overdenkt dit alles en nog veel meer. Zo verging het ook mij een paar weken geleden. En weer kwam ik terecht bij ons leven, hier. Ik moest dat doen vorig jaar in Botswana en ook nu. Toen dacht ik, wat doen we met ons lichamelijk en geestelijk goed en nu: "wat doen we met onze vrijheid?" Een vrijheid die zoveel bevat. Wat een vrijheid hebben we persoonlijk, als gezin, als kerk. Wat kan onze kinderen nog geleerd worden op school. Zijn we aan alles gewend geraakt? Zien we alles als een vanzelfsheid? Als iets waar we toch recht op hebben? Zeker wij hebben onze verantwoordelijkheid, maar wat we bezitten is gegeven goed. Goed door de Heere ons geschonken. Wat bezetting is en wat een bezettende macht kan doen, weten we. Onze ontnomen vrijheid hebben we in 1945 herkreten. Een vrijheid, die bloed en tranen heeft gekost. Een vrijheid, die God de Heere ons nog wilde geven. Nu leven wij enkele honderden kilometers van het ijzeren gordijn vandaan en we weten van de situatie daarachter. Nu is het een vraag of wij op ons laten inwerken hoe de situatie is in ons eigen land. Een situatie die beslist niet aan ons voorbij mag gaan. Een situatie, waarin wij midden staan persoonlijk, maar ook als gezin, school en kerk. Hoe wordt het woord "vrijheid" in onze hedendaagse samenleving niet gekleurd en gevuld. Men vindt er schier niets meer of helemaal niets meer in terug van de vrijheid beschreven in Gods Woord. Vrijheid is volledig jezelf zijn en jezelf kunnen zijn. Ieder mens moet zijn eigen persoonlijkheid volledig en vrij kunnen ontwikkelen. Taboes moeten er niet zijn en zijn ze er, dan moet men zich er los van maken en alles inzetten om ze te vernietigen. Tot die taboes behoren de bijbelse normen. Dat dit gevolgen heeft is merkbaar. Iemand schreef laatst en terecht: "zonder godsdienst worden mensen wolven. Wolven die willen verscheuren en vernietigen". En dat gaan we almeer zien en bemerken. Hoe stelt men zich niet op en keert men zich tegen de gereformeerde gezindte. Men vecht tegen alle discriminatie in de samenleving, maar wordt de gereformeerde gezindte niet gediscrimineerd?

Ze wordt nog wel getolereerd, maar al minder geaccepteerd. Het recht is aan de sterke. Wat de meerderheid wil is bepalend. Daar moet alles voor wijken. Het gevolg hiervan is dat alle normen en vormen gaan wegvallen. Van burgerlijk fatsoen blijft ook weinig over. Toen ik kind was, was er bij velen het maat houden, je niet laten gaan, geen opzien baren nog een vaststaand gegeven. Een levensregel, die ook ging van ouder op kind. En men had zich er maar aan te houden, want anders: en laten de ouderen maar invullen. En nu? Het mag wat bekrompen in de oren klinken, maar die opvoeding had als produkt een gemeenschap die had geleerd zich aan wetten en regels te houden. Wat ook tot voordeel had, dat je 's avonds en zelfs 's nachts in de stad in bepaalde stadswijken kon lopen, zonder de vrees van in elkaar geslagen te worden. Het woord "schande" had ook nog kracht, maar nu hebben velen het geschrapt uit hun woordenboek. Ja wat is eigenlijk schande? Bestaat er nog schande? Temidden van levensgrote gevaren en sluipende gevaren leven we. Gevaren, die druppelsgewijs werken. En is er de weerbaarheid? De geestelijke weerbaarheid? In het oosten komt men door de gevarenzone niet heen. Men moet blijven waar men is. Men is in de greep van. Men wordt bewaakt. Men wordt geregistreerd. Men kan gearresteerd worden. Men kan komen in een werk- of concentratiekamp.

In de oorlog waren er deserteurs, overlopers naar het kamp van de vijand. In de oorlog waren er collaborateurs, personen, die met de bezetter heulden en samenwerkten. Nu zo zijn er ook in geestelijk opzicht deserteurs en collaborateurs. Zullen wij het niet worden dan moeten wij bezitten de wapenrusting Gods. Daarmee en daardoor alleen zullen we staande blijven in de boze dag. Dat betekent naar Efeze 6 de lenden omgord met de waarheid. Het bezitten van het borstwa-

pen der gerechtigheid. De voeten geschoeid met de bereidheid van het Evangelie des vredes. Het hebben van het schild des geloofs, waardoor men al de vurige pijlen van de boze kan uitblussen. Het dragen van de helm der zaligheid en het hanteren van het zwaard des Geestes hetwelk is Gods Woord. Die wapenrusting is nog te bekomen. Wie haar draagt wordt wel aangevallen, maar zal niet sneuvelen. Men kan gewond worden, maar men wordt niet dodelijk getroffen. In Gods kracht blijft men staande, gelijk een Naboth. Zijn belijden zal de onze zijn. En we komen door de gevarenzone heen? Zeker! Daar staat de Heere voor in. Hij breekt zelf die zone open. En eenmaal zal men er voorgoed doorheen komen. Egypte mocht Israël velen jaren in haar greep hebben en knechten, de ballingschap mocht 70 jaar duren, de Heere verlost. 's Heeren grote bevrijdingsdag breekt aan. "De vrijgekochten des Heeren zullen tot Sion komen met gejuich en eeuwige blijdschap zal op hunne hoofden wezen". Nu doet de Heere al krachtige daden, want Gods tortelduif blijft in leven en wordt verzorgd. Gods volk is onvernietigbaar! Door woeste baren en brede stromen leidt de Heere heen. Vandaar het belijden:

God baande door de woeste baren En brede stromen ons pad; Daar rees Zijn lof op stem en snaren, Nadat Hij ons beveiligd had. Hij zal eeuw uit eeuw in regeren; Zijn oog bewaakt het heidendom; Hij zal d' ajvalligen verneëren; Hij keert hun trots' ontwerpen om.

Ds. M.C. Tanis.

Laus deo 3.

Pleidooi

De Institutie is hoofdzakelijk geschreven als leerboek voor de Franse gelovigen, van wie velen hongerden en dorstten naar Christus. Calvijn laat aan dit leerboek echter een woord van de Franse koning, Frans I, voorafgaan. Met eerbied noemt hij hem: de allerchristelijkste koning van Frankrijk. Calvijn wenst de koning vrede en zaligheid in Christus.

De gelovigen in Frankrijk hebben niet alleen onderwijs maar ook bescherming nodig. De oppositie tegen Calvijns Franse geloofsgenoten is ongekend zwaar.

De gezonde leer van het Evangelie wordt in Frankrijk niet verdragen.

Opdat er nu ruimte geboden zal worden aan die leer en degenen die haar liefhebben, richt Calvijn zich tot koning Frans I. Het is een vurig pleidooi voor de zaak van Christus. De gelovigen worden zwaar vervolgd. En leugenachtige laster van de zijde van de Roomse clerus is daar debet aan.

Roomse geestelijken sporen de koning aan de "biblicisten" te vervolgen. Zij moeten zwaar gestraft worden, hetzij door gevangenis, verbanning, vogelvrijverklaring of door vuur. Te land en ter zee moeten zij uitgeroeid worden. Zij worden beschuldigd van opstandigheid en misdad. En helaas wordt de laster ook geloofd. Een algemene haat is jegens hen ontvlamd. Zonder vorm van proces worden bloedige vonnissen tegen hen geveld. De arme Kerk in Frankrijk beeft. Zij durft geen geluid te geven. Onder de mensen vinden zij niet één beschermer. Daarom moet Calvijn zijn mond opendoen tegen de koning. Hij gevoelt zich geroepen de zaak van Christus te verdedigen.

En om nog meer laster te voorkomen, ontzenuwt Calvijn alvast maar de gedachte dat hij dit verweerschrift schrijft om zijn eigen terugkeer naar het vaderland voor te bereiden. "Ik omhels de gemeenschappelijke zaak van alle gelovigen, ja, Christus' zaak zelf."

Armzalige mensjes

Namens zijn medegelovigen schrijft Calvijn dat hij wel beseft "dat wij armzalige en verachte mensjes zijn." Inderdaad voor God zijn zij ellendige zondaren. Ook voor de wereld zijn zij de allerverachtsten: Uitwerpselen der wereld. Zij hebben inderdaad geen andere roem dan roem in Gods barmhertigheid. Hun roem rust uitsluitend op de wetenschap dat zij zonder enige verdienste aangenomen zijn tot de hoop op de eeuwige

gelukzaligheid. Met andere woorden: wel armzalige mensjes maar niet zonder hoop. Begenadigd in de Geliefde. Hun leer mag dan wel door de wereld en door de clerus verdacht gemaakt worden: maar laat de koning niet vergeten dat het de leer van de levende God is. Het is de leer van koning Jezus die van zee tot zee zal regeren. Voor wie alle knie zich eenmaal zal buigen. Voor deze leer hebben zij hun leven over. "Ons geloofsvertrouwen huivert niet voor de verschrikking des doods en de rechterstoel van Christus."

Niets nieuws

Het Franse verzet tegen de prediking van Gods vrije genade in Christus is zo sterk dat Calvin niet kan zwijgen. De vijanden zeggen: het is een nieuwe leer!

Integendeel, zegt Calvin, het is de eeuwen oude Waarheid van het Evangelie! Dat Jezus Christus gestorven is om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardiging. Rom. 4 : 25 is toch niets nieuws?

Dat men die leer niet meer verstaat, is de schuld van goddeloze mensen. Hoe was het goud verdonkerd! Maar Gods goedertierenheid gaf deze prediking van de rechtvaardiging van de goddeloze aan zijn kerk terug.

De leer van de reformatie wordt niet alleen in strijd geacht met het Woord van God, maar vooral ook met de traditie van de oude Christelijke kerk. De reformatiegezinde gelovigen zouden de kerkvaders niet mee hebben. Ook deze beschuldiging wordt door Calvin met grote kennis van zaken weerlegd. De Rooms en gaan verkeerd met de kerkvaders om. Wonderlijk genoeg "aanbidden die zogenaamde vrome zonen, handig als ze zijn van verstand, oordeel en geest alleen hun misslagen en dwalingen; wat goed gezegd is, merken ze niet op of ze veinzen het niet op te merken, of ze verdraaien het: zodat men zou zeggen, dat hun grootste zorg geweest is in goud naar drek te zoeken."

En: Dan gaan zij ons te lijf met groot geschreeuw, als waren wij verachters en tegenstanders der vadersen!"

Maar als zij de kerkvaders goed lezen zullen zij zien dat deze hen veroordelen.

Calvin geeft dan een aantal ontdekkende voorbeelden. Heeft de kerkvader Ambrosius niet eens geschreven: "dat de sacramenten niet vragen om goud?" Dus overschrijden zij de grenzen wanneer zij in hun ceremoniën zo groot behagen scheppen in goud, zilver, ivoor, marmer, gesteenten en zijden stoffen en menen dat God niet naar behoren gediend wordt wanneer niet alles overvloedig van uitgelezen schittering, of liever van dwaaze weelde."

Was het niet Augustinus die gezegd heeft dat het de monniken niet geoorloofd is van het goed van een ander te leven, ook al bevinden ze zich in overdenkingen, gebeden en studien?

Ook deze grens hebben zij overschreden, toen ze de luie en omvangrijke buiken der monniken in bordelen en hoerenhuizen geplaatst hebben (namelijk in hun kloosters) om zich met de goederen van anderen vet te mesten."

Heeft Ambrosius niet de goede raad gegeven dat wanneer we door de begrafenis de laatste eer aan de doden hebben bewezen, we hen verder moeten laten rusten? Vanwaar dan die voortdurende bezorgdheid voor de doden?

Heeft Gelasius niet gezegd dat de substantie van brood en wijn in het Avondmaal dezelfde blijft? Waarom geven ze dan voor dat wanneer de woorden des Heeren (*Dit is mijn lichaam*) uitgesproken zijn, de substantie van brood en wijn ophoudt om over te gaan in het lichaam en bloed van Christus?

Een kerkvader als Chrysostomos hield de misdadigen en bozen van het Avondmaal af. Waarom laten hun zonen dan een ieder toe tot de missen "en een ieder des te liever, naarmate hij kwistiger geld telt, ook al is hij onrein en misdadig"?

Het was ook een kerkvader die beweerde dat de dienaren der kerk het huwelijk niet verboden moest worden; de gemeenschap met

zijn eigen vrouw noemde hij kuisheid. Waarom hebben ze dan hun priesters zo streng de ongehuwde staat bevolen?

En heeft Augustinus niet eens beweerd dat de Kerk zich niet boven Christus moet stellen, omdat Hij altijd waarachtig oordeelt, maar de kerkelijke rechters, daar ze mensen zijn, zich zeer vaak vergissen?

Waarom beweren hun zonen dan dat het ganse gezag van de Schrift afhangt van het oordeel der kerk?

Hoe brutaal wordt het juk van de vadersen, wier gehoorzame zonen zij willen schijnen, door henzelf die voor vrome zonen van de oude christelijke kerk willen doorgaan, afgeworpen. Hoe schaamteloos om de arme vervolgte kerk te verwijten dat ze de oude grenzen overschrijdt: Ze doen het zelf!

Zelfhandhaving

Calvin is over het algemeen niet gelukkig met het geestelijk gehalte van de Roomse kerk. Laat de koning hier ook maar eens over nadenken: Klakkeloos aanvaarden de "geestelijken" de leer van de kerk.

Als men het gezag van de apostolische stoel van de paus en de heilige moederkerk maar erkent! Ze kunnen dit gezag wel niet gronden op Gods Woord. Maar dat geeft schijnbaar niet.

Dit blindelings aanvaarden van de leer van de kerk levert hen wel aanzienlijke voordelen op.

De buik is hun God en de keuken hun godsdienst.

Zij willen hun eigen rijk in stand houden en zo hun buik gevuld houden. De leer van de vrije genade verstoort echter de rust.

Dáárom dringen zij echter vooral aan op vervolging van degenen die hen in hun rust gestoord hebben, omdat zij ten diepste hun prediking niet kunnen verdragen. Een prediking waarin alle lof alleen aan God toekomt is hen een steen des aanstoots.

"Zij kunnen niet verdragen dat de lof en de roem van alle goed, deugd, gerechtigheid en wijsheid geheel bij God berust". Ze doen liever een beroep op natuurlijk licht, vrije wil en werken die de zaligheid verdienen".

Maar is het niet veel meer in overeenstemming met het Evangelie wanneer wij eerlijk belijden dat wij van alle deugd ontbloot zijn; opdat wij door God bekleed worden? Dat wij dienstknechten der zonden zijn; opdat wij door Hem bevrijd worden? Dat wij blind zijn, opdat wij door Hem verlicht worden? Dat wij kreupel zijn opdat wij door Hem geleid worden! En wat die vrije wil en die goede werken betreft waarop men zo prat gaat? Het zijn de gebroken bakken van Jer. 2 : 13, die geen water houden.

Dienaar van Gods zaak

Laat de koning van deze stand van zaken eens kennis nemen.

Niet alleen de zaak van de Franse gelovigen die nu vervolgd worden, zou daarmee gediend zijn, ook zijn eigen zaak.

Een koning die geen dienaar van God is, heeft ook geen voorspoed te verwachten. Hij citeert dan het woord uit Spr. 29 : 18: Als er geen profetie is, wordt het volk ontbloot; maar welgelukzalig is hij die de Wet bewaart.

Hoewel Calvin de "roemruchte" koning met groot respect aanspreekt, deinst hij er niet voor terug hem ernstig te waarschuwen. Laat de koning van dit leerboek kennis nemen. Dan zal het zonneklaar zijn dat de Franse gelovigen geen andere leer zoeken dan die van Christus en geen andere eer dan die van de levende God.

(Wordt D.V. vervolgd)
Ds. L.W. van der Meij.

Vormen en normen rond en in de eredienst

4.

Ik zal een paar dingetjes opnoemen. Bijvoorbeeld dat uiterlijk, dat de synagogen heel gewone, schone, mooie eigentijdse gebouwen zijn, mooi, zonder praalzucht. In de tweede plaats, het doel van de synagoge is niet de ceremoniën, maar God te eren en te

dienen en het volk te onderwijzen. En dan in de derde plaats in de synagoge de inrichting van de dienst, dat is Schriftlezing, Schriftuitleg en zingen ter Godsverering door allen. En aan het einde de Aäronietische zegen, die iedere zondagmorgen hier gesproken wordt: de Heere zegene u en Hij behoeft u . . . Dat weet u wel. Als er een Leviet is dan gebeurt dat met opheffen handen. Is er geen Leviet aanwezig dan is het eigenlijk net als bij ons, als een ouderling, die mag dit gewoon bidden: de Heere zegene en Hij behoeft u. Biddender wijze. Dat is de synagoge.

En als we nu onze eredienst bezien dan komt die in grote trekken daarmee overeen. Geen Joodse tradities die goed waren, waarvan je de oorsprongen terugvindt in het Nieuwe Testament, maar ook in het Oude Testament nog, namelijk dit dat altijd weer de Heere vermaant, dat het volk onderwezen zal worden.

Maar er zijn niet alleen goede Joodse tradities in onze eredienst verwerkt, maar ook tradities vanuit de kerk van vóór de Reformatie. Het klinkt u misschien wel gek, maar er zijn zelfs nog wel dingen in de liturgie aan te wijzen die ook aan te wijzen zijn in de R.K. dienst, zelfs delen van de mis.

Laten we maar eens een kerkdienst gaan bezien. Die begint zaterdag, voor mij eigenlijk vrijdag al, maar laten we het maar op zaterdag houden, met bezinning en gebed. Doet u mee? Ik wordt nu opeens praktisch. Doet u mee? Bezinning en gebed. Dan komen we zondag samen in een gebouw niet van wereldse pracht. Dat is ook weer niet nodig. Toch wel in een schoon gebouw. Net zo goed als de Heere niet wil dat we er bij zullen lopen als vormloze massa's, als knotwilgen en net zo min als Kerstbomen, zo mogen we ook met onze kerkgebouwen het midden houden, schoon en doelmatig.

We gaan naar de kerk en alle plaatsen zijn vrij. Dat is principieel.

Nu zal ik nog weer eens een verhaal vertellen. Ergens in Nederland, daar was een bekeerden-bank. Echt waar. Nu moet u niet lachen, als ik dat vertel, want ik vertel het in volle ernst: daar was een bekeerden-bank, gemeente! En daar mocht het doorgeleide volk zitten. O God, wat een hoogmoed. Autonom. En die bekeerden vormden dan samen een jury en als je dan dacht genoeg ondervonden te hebben dan kon die jury er over oordelen of je op de bekeerden-bank mocht zitten. Neen, neen. U vindt dat misschien raar, het is ook raar, zulke dingen.

Ik vind het een weldaad als alle plaatsen vrij zijn in de kerk. Dat er geen speciale plaatsen zijn. Wat kunnen er een vreselijke autonome dingen in een kerk zijn. Werd er dan in die kerk gezongen -ik noem maar een voorbeeld: Uit diepten der ellenden, dan zong die hele kerk mee. Maar zongen ze dan Ps. 130 : 2: zo Gij in 't recht wilt treden, dan hield er 95% stil. Dan zongen alleen de bekommerden nog maar. En kwamen ze bij de 5e regel, dan zongen er nog 3 of 4 mensen. Zulke droevige, bedroevende dingen kun je vinden als de mens autonoom bezig is, in tradities. Autonome vroomheid. Ik denk aan een plaats. Daar zijn twee avondmaalstafels. Niet de eerste voor de mannen en de tweede voor de vrouwen. Neen, gemengd. Maar de eersten zijn dan toch maar de bekeerden en de tweeden worden door niemand gedacht. Dat zijn mensen, die zijn op eigen risico.

Maar alle plaatsen zijn vrij, heb ik gezegd. Ik ga weer verder met mijn onderwerp.

Gaat u maar zitten. De kerkeraad komt in de consistorie samen. In Schotland heeft de dominee een eigen kamertje, een piepklein kamertje, om nog eens wat af te worstelen. Soms snak je daar wel eens naar. Dat is waar. Doch persoonlijk, neen, neen. Laten we ook dat maar gewoon doen en wat kan het dan heerlijk verkwikkend zijn, gemeente, heerlijk verkwikkend, heerlijk, om dan zelf niet te hoeven bidden, maar opgedragen te worden door een ouderling. Ik vind dat zelf persoonlijk verkwikkender dan dat ik zelf in een klein kamertje zou zitten. Dat gebed kan je juist zo goed doen, in de kerkeraad, als het stil is en u zit nog even te wachten, het gebed om de Heilige Geest voor de man die de preekstoel opgaat, voor de mensen die onder de preekstoel zitten.

En dan is het zo ver. Dan komt de kerkeraad

binnen. Dan is **het tijd** voor het stille gebed. Dan zou je **eigenlijk** denken: is dat nu niet overbodig? **Dan sta je** in de kerkeraad te bidden, je loopt **tien stappen** en je bidt weer! Neen, neen. Persoonlijk vind ik het heerlijk om dan nog tijd te hebben voor persoonlijk gebed, voor stil gebed, samen met de gemeente. En daar wil ik u vooral op wijzen, op dat stille gebed, gemeente. Dat samen bidden. Als dat goed is bindt dat ook samen in die twee stille minuten vóór de dienst. dan mag u ook uw persoonlijke nood opdragen. **Vroeger stonden de mannen** daar bij. Dat is een oud-joodse traditie. In sommige kerken zit de gemeente. In sommige kerken doe je het onder aan de trap, in sommige kerken loop je naar boven en dan sta je te bidden achter de Statenbijbel als predikant. Ik ben eens een keer doorgelopen tot achter de Statenbijbel. Ook weer zo iets, alsof ik de grootste zonde gedaan had, alsof dat belangrijk is waar dat gebed gedaan wordt door de predikant, hier of hier. Dat gaat niet terug op een concreet voorschrift, gemeente. En daarom hoort er in zulke dingen, waarin geen concrete voorschriften zijn, vrijheid te zijn.

Weet u wel, waar het vandaan komt, dat gebed? Dat stille gebed onder aan de preekstoel, dat is nu eigenlijk het trappen-gebed uit de Roomse Kerk, wanneer de priester het altaar besteeg, een trap met zeven treden, in de oude kerk zeven treden naar het altaar en op iedere trap een spreuk. Ziet u, zo kan er immers wel over de vorm getwist worden, maar de zaak zelf -dat wil ik eerlijk zeggen- zou ik niet graag missen, om nog een ogenblik de kans te hebben om je ziel uit te storten voor God. Dat is een heerlijke zaak en dat je dan soms ook de kracht op je voelt dalen, op je neer voelt dalen, in je voelt dalen: Zie Ik ben bij u, Ik help u, Ik ondersteun u, Ik leg Mijn woorden in uw mond en Ik zal u onder de schaduw van mijn handen bedekken.

En wat dan komt bestaat uit twee delen. Ik wil u dus iets van de vormen van de eredienst laten zien. Uit twee delen. Dan komt het adjutorium en de groet. Dat is dus wat u noemt de zegen. Die bestaat uit twee delen. Moet je maar eens opletten. Adjutorium, dat betekent een roep om bijstand, en dan heb ik mijn handen samen en dan zeg ik: onze hulp is in de Naam des Heeren Heeren, Die de hemel en de aarde gemaakt heeft, Die de trouw houdt en Die nooit laat varen het werk Zijner handen. Amen. Dat is het adjutorium. Dat kun je terugvinden in de Psalmen, bijvoorbeeld in Psalm 124 : 8 en andere Psalmwoorden. En wat daarop volgt, dat is de groet. En hebt u wel eens opgemerkt, dat daar ook variatie mogelijkheden in zijn? 's Morgens de Paulinische groet: Genade zij u en vrede van God de Vader, door Christus Jezus de Heere in de gemeenschap van de Heilige Geest. Precies zoals Paulus zijn gemeente begroet en zoals ik u begroet. En dan 's avonds de Johanneïsche groet uit Openbaring, het eerste hoofdstuk vers vier en een half tot vijf en een half zal ik maar zeggen: Die is en Die was en Die komen zal. En dan persoonlijk vind ik, dat die zegen langer moet zijn, tot en met vers zes. Ook dat prachtige daarbij: Die is en Die was en Die komen zal en van de zeven Geesten die voor Zijn troon zijn en van Jezus Christus de Heere, Die de getrouwe Getuige is, de Eerstgeborene uit de doden en de Overste der koningen der wereld. Maar dan hoort dit er toch eigenlijk ook bij: Hem Die ons heeft liefgehad en ons gewassen heeft in Zijn bloed, Die ons heeft gemaakt koningen en priesters voor God en de Vader, Wien zijn de kracht en de heerlijkheid tot in der eeuwigheid. Dat is de groet, de zegengroet aan de gemeente.

En wat een heerlijke zaak, gemeente, in die vormen, wat een heerlijke zaak. Denk er eens bij na, dat de Heere u zo laat groeten met de Paulinische zegen of met de Johanneïsche zegen. Als je daar goed bij nadenkt, dan zou je daaraan al genoeg hebben, aan zo'n ontroerende zaak, van die groet.

En om nu maar te springen van het begin naar het einde van de dienst. De morgenzegen. Dat is de Aäronitische zegen, zoals de priester het volk moest zegenen: De Heere zegen. Dat is de Aäronietische zegen, zoals de na de dienst de Paulinische groet: de genade van onze Heere Jezus Christus, de liefde van God de Vader en de troostvolle gemeenschap

van de Heilige Geest zij met u allen.

En ik sta dit nu niet te vertellen als interessante dingen. Maar hebt u de zegen er wel eens van ervaren, het geweldige? Van Oud Testamentische en Nieuw Testamentische zegen en groet in de Naam des Heeren op u gelegd?

wijlen Ds. J. van der Vlies.

Belofte en bevinding in de prediking 1.

Wanneer wij vandaag bijeen zijn om met elkaar na te denken over het onderwerp: "*Belofte en Bevinding in de prediking*" dan mag en kunt u van mij niet anders verwachten dan een bescheiden aanzet.

Want zoals u allen met mij weet is er in het verleden tot op de dag van vandaag binnen Kerk en Theologie veel over dit onderwerp in allerlei toonaard geschreven en gesproken. Wel mogen wij zeggen, dat het onderwerp op zich nog niets aan actualiteit heeft verloren.

Met name in de kerken, die wij door Gods genade mogen dienen is bezinning op dit onderwerp meer dan noodzakelijk.

Welnu, laat ik trachten een bescheiden aanzet te mogen leveren om met elkaar tot nadere doordenking en uitwerking van ons onderwerp te komen. In *de praktische theologie*, die immers alles met de prediking te maken heeft, gaat het om *de kennis van God en van de mens*. Het eigenlijke voorwerp van de theologie is de mens, die door de zonde schuldig staat en de rechtvaardigende God in Christus van deze zondaar.

De kennis van God raakt de kennis van Hem, Die Zich in Zijn Woord en belofte in Christus heeft geopenbaard.

Bekend is de uitspraak van Luther: "*God heeft Zich nooit anders tot de mens in betrekking gesteld, of doet dat nog, dan door het woord der belofte. En omgekeerd is het zo, dat wij ons nooit anders met God in betrekking kunnen stellen dan in de weg van het geloof aan het woord Zijner belofte. Om werken geeft Hij niets en Hij heeft die ook niet nodig.*"

Gods Kerk wordt dus geboren uit het woord der belofte, door het geloof en daardoor wordt zij gevoed en bewaard. De Heere handelt echter met ons door mensen, die ons het Woord prediken. Dat Woord heeft gezag, maar het krijgt het voor ons op een heel bijzondere en persoonlijke manier, door de kracht van de Heilige Geest. Zonder het Woord is het geloof onbestaanbaar, en het geloof is niets anders dan dat te geloven, wat God belooft of zegt.

Wij lezen immers in Rom. 10 : 17: "Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods." En in onze belijdenis lezen wij H.C. zondag 7, vraag en antwoord 22: "Wat is dan een Christen nodig te geloven? Al wat ons in het Evangelie wordt beloofd." Het ware geloof verlaat zich dus op de belofte van het Evangelie.

Calvijn is het geweest, die nadrukkelijk stelde, dat er geen onmiddellijke verbinding met God is, maar alleen die verbinding, die gewerkt wordt door het van God verordende middel van de verkondiging van het evangelie. Voor Calvijn is het *eigenlijke* voorwerp des geloofs Gods Woord en belofte. Het zaligmakend geloof is het geloof in de beloften van het evangelie, die in Christus ja en amen zijn.

Een bijzonder schone omschrijving van Calvijn over de evangelieprediking wil ik u niet onthouden: "*Als het evangelie met zulk een kracht wordt gepreikt als het hoort, is Christus als de Gekruisigde in ons midden. Dan is het alsof Hij aan het kruis hangt, Zijn bloed neervloeit en Hij Zijn eeuwigdurend offer aan God Zijn Vader aanbiedt, om al onze zonden en overtredingen weg te vagen. Steeds wanneer God tot ons spreekt in de prediking en Hij ons de vergeving der zonden aanbiedt vindt er besprenkeling met het bloed van Christus plaats. Wanneer er gepreikt wordt is de poort van het paradijs voor ons geopend, gaat de deur der zaligheid voor ons open. Dat komt omdat in dat woord Jezus Christus wordt gegeven en toebedeeld.*"

Met deze korte inleiding is het belang van de prediking van Gods Woord en Belofte wel aangegeven.

Thans wil ik aan de hand van enkele neven-onderdelen het grote belang van de prediking van de belofte en de wijze waarop aangeven.

De prediking van de belofte aan allen of aan sommigen?

Zoals wij kunnen weten bestreden *de Remonstranten* de gereformeerde leer van verkiezing en verwerping onder meer met dit argument dat het evangelie dan niet meer ernstig kan worden genomen, althans niet door een ieder. God zou immers *alleen de uitverkorenen* kunnen gebieden om te geloven. Hoe zou Hij het heil kunnen aanbieden en diegenen kunnen roepen tot het geloof, als zij de macht niet hadden die roeping op te volgen?

Er waren contra-remonstranten, die in twiifel trokken, of de aanbieding van Gods genade in het evangelie wel algemeen was. Met name *de afgevaardigden van Gelderland* op de Dordtse Synode waren van oordeel, dat de weldaden van Christus niet aangeboden worden aan allen en een iegelijk tot wie de prediking komt. Wij weten dat hier besliste uitspraken tegenover staan. Het gevoelen van de theologen van Groot Britannië over het 2e artikel luidde: "In de kerk, alwaar de belofte des Evangelies, de zaligheid *allen* wordt *aangeboden*, is de bediening der genade zodanig, dat zij genoegzaam is om alle onboetvaardigen en ongelovigen te overtuigen, dat zij door hun moedwillige schuld en of nalatigheid of verachting van het evangelie verloren zijn gegaan en de *aangeboden* weldaad hebben verloren."

Wij weten ook van de strijd over *deze vraagstelling* in de kerk der Afscheiding. *De drentse richting* van Ds. Joffers leerde: "*De beloften van het evangelie zijn voor de uitverkorenen.*" Ds. J.R. Kreulen c.s. stelde: "De welmenende aanbieding van de *genade* aan allen, die onder de bediening van het *evangelie* leven, is de grond van de *aanneming*."

In later tijd is er zelfs het *standpunt* ingenomen, dat het evangelie van *genade* alleen aan diegenen verkondigd mocht worden, die zichzelf door de prediking van de wet hadden leren kennen als een verloren zondaar voor God. Dat zou dan de bijzondere evangelieprediking zijn. Volgens dit standpunt was er dan ook nog een algemene evangelieprediking, waarin de beloften alleen maar worden voorgesteld zonder dat daarmee aan ieder een recht op de belofte wordt gegeven. De beloften zijn in Christus aan de uitverkorenen vermaakt.

Zeer terecht is gesteld, dat men zo de belofte reserveert voor de uitverkorenen, omdat men *de onverbreekelijke samenhang van belofte en eis niet ziet en men hoort in de belofte meer een uitspraak dan een aanspraak, meer een voorzegging dan een toezegging.*

In D.L. 11, par. 5 lezen wij: Voorts is de belofte van het evangelie dat een ieder, die in de gekruiste Christus gelooft niet verderve, maar het eeuwige leven zal hebben, welke belofte alle volken en mensen tot welke God naar Zijn Welbehagen Zijn evangelie zendt, zonder onderscheid moet verkondigd worden en voorgesteld **met bevel van bekering en geloof**, en voorts zovelen als er door het evangelie geroepen worden, die worden ernstig geroepen. Want God betoont ernstig en waarachtig in Zijn Woord wat hem aange-naam is, n.l. dat de geroepen tot Hem komen. Hij belooft ook met ernst allen die tot Hem komen rust der zielen en het eeuwige leven D.L. III/IV, 8. Maar het komen tot Hem kan niet geschieden door vrije wil (10) niet door de uiterlijke prediking, maar door de krachtige werking van Gods Geest (11, 12). Als dus de vraag wordt gesteld: Is het evangelie voor mij? Dan mogen wij op grond van Gods Woord en de Belijdenis der Kerk zeggen: Wie door het evangelie wordt geroepen, wordt ernstig geroepen. En de Heere meent het als Hij roept. In het evangelie wordt Christus aangeboden.

De belofte van het Oude Testament en van het Nieuwe Testament is hetzelfde. Zij moet gepreikt worden met bevel van bekering en geloof. Deze belofte komt van Gods kant tot allen op dezelfde wijze, n.l. als een ernstige, welmenende aanbieding van het volle heil in Christus. maar die belofte moet wel in een

waar geloof worden aangenomen. Zo kunnen wij dus nimmer volstaan met een heils-historische kijk op de belofte alleen. Er is ook een heilsordelijke betekenis van de belofte. Het is echt niet zo, dat wij door onze plaats in de heilsgeschiedenis, nu ook vanzelf in het heil zouden delen, het heil zouden bezitten. God moet door Zijn Geest het heil, de genade toeëigenen. De belofte wordt niet alleen geschonken, maar de belofte moet ook vervuld.

Het is van groot belang in dit verband eens na te gaan of een man als Calvijn de tegenstelling van de aanbidding van de genade aan allen, en dat God, de Heilige Geest de wedergeboorte en ware bekering alleen schenkt aan de uitverkorenen, niet heeft gevoeld? Jazeker, wij kunnen dat lezen in de Institutie III, 24, 17: "Maar zult gij zeggen, indien dit zo is, zal er weinig vastheid zijn in de beloften van het evangelie, die wanneer zij van de wil Gods getuigenis geven, verklaren, dat Hij dan dat wil, wat met Zijn onveranderlijke besluit in tegenspraak is. Volstrekt niet zeg ik. Want schoon de beloften der zaligheid algemeen zijn zo strijden zij nochtans niet tegen de voorverordining der verworpenen, gelijk wij zien zullen, zo wij slechts ons oog vestigen op derzelver krachtige uitwerking. Wij weten dat de beloften voor ons dan eerste kracht hebben als wij die door het geloof aannemen; en dat daarentegen wanneer het geloof verijdeld is, meteen ook de belofte is teniet gemaakt." Strijdt het nu vraagt Calvijn als de Schrift leert: "te weten dat God gezegd wordt van eeuwigheid bepaald te hebben, wie Hij in liefde omhelzen en tegen wie Hij Zijn toorn wil oefenen, en dat Hij allen zonder onderscheid de zaligheid verkondigt? Ik voor mij zeg, dat zij zeer wel overeenkomen. Want als Hij in dier voege Zijn beloften doet zo wil Hij niets anders te kennen geven dan dat Zijn barmhartigheid openstaat voor allen, die diezelfde slechts begeren en inroepen, dat geen anderen doen dan die Hij verlicht heeft."

Ook gaat Calvijn in op de vraag: "Waarom spreekt God tot allen in 't gemeen? Zulks doet Hij opdat de gewetens der godvrezenden meer in vrede zouden rusten, wanneer zij verstaan dat God geen onderscheid maakt tussen de zondaren zo het geloof maar aanwezig is en opdat de goddelozen niet zouden klagen, dat zij geen toevlucht hebben." In zijn verklaring van Ezechiël 18 : 23 handelt Calvijn ook over deze vragen: De tekst zegt dat God geen lust heeft in de dood der goddelozen, maar in hun bekering en leven. "Maar als God allen roept, hoe kunnen wij dan van een verkiezing spreken? Is God verdeeld?" Neen antwoordt Calvijn: "God wil altijd hetzelfde, maar op verschillende wijzen. In Gods wil is geen gedeeldheid; maar voor onze waarneming is er verschil. Het is echter niet vreemd, dat wij niet recht kunnen onderscheiden hoe God aller behoudenis wil en toch de goddelozen verdoemt. Ons verstand is nog te klein. Als wij aan God gelijk zullen zijn, dan zullen wij zien van Aangezicht tot Aangezicht." Bij de bespreking van psalm 81 : 14: "Och dat Mijn volk naar Mij gehoord had, dat Israël in Mijne Wegen gewandeld had." Maar zo zegt Calvijn, waarom zou God klagen, Hij kan toch zelf die stijve halzen des volks buigen? Het antwoord luidt: "Men moet geen dingen met elkaar vermengen, die zo ver van elkaar verwijderd zijn als hemel en aarde". Wij hebben te bedenken, dat de verkiezing een verborgenheid Gods is, die staat in de boeken des hemels. Daar mogen wij niet mee rekenen noch redeneren. Dit staat in het Heilige der Heiligen. Voor ons moeten wij rekenen en redeneren met de nodiging Gods en dat de Heere klaagt en weent, als iemand die treurt over degenen die niet tot Hem willen komen. Sprekend over de geopenbaarde dingen zegt Calvijn bij bovenvermeld vers: "God wil dat zij zich allen tot Hem bekeren." Wij moeten nu niet vragen, waarom God ze niet bekeert, maar "Ons tevreden stellen met zijn wil die ons geopenbaard is in Zijn Woord. Want volkomen terecht wordt gezegd dat Hij de redding en zaligheid wil, tot wie deze roepstem is gericht: Komt tot Mij en bekeert u (Jesaja 21 : 12). Calvijn leert dus overduide-

lijk God wil de zaligheid van hen tot wie deze roepstem is gericht.

Op Lukas 2 : 10 merkt Calvijn op: "Dat de blijdschap het deel van geheel het volk wezen zou verstaan wij dus zo, dat zij aan allen zonder onderscheid verkondigd zou worden. Want niet aan dezen of genen maar aan het ganse geslacht van Abraham had God Christus beloofd. Dat echter het grootste gedeelte der Joden beroofd geweest is van de vreugde die hen rechtmatig toekwam, is aan hun ongelooft te wijten: evenals God heden ten dage alle mensen door het Evangelie tot de zaligheid roept; maar de ondankbaarheid der wereld is er oorzaak van, dat slechts enkelen de genade deelachtig worden, die allen gelijkelijk wordt aangeboden."

Dat is de bijbelse leer, de ware gereformeerde leer is: God wil uw zaligheid. Het is een ernstige, welmenende nodiging. Alle mensen, tenminste voorzover zij het evangelie horen zijn genodigd tot de zaligheid. Calvijn handhaaft: God wil het behoud van allen en geeft toch niet aan allen de genade van de Heilige Geest. Wij mogen beiden nooit loslaten. Nooit is iemand tot God gekomen en behouden geworden of God is eerst tot die zondaar(es) gekomen met de verborgen werking van Gods Geest. Daarmee komt Hij alleen tot de uitverkorenen. Nochtans komt de nodiging, de belofte, de aanbidding wel tot alle mensen en wie de belofte aanneemt door het geloof heeft ze, zegt Hugo Binning in een van zijn preken en dat zegt Calvijn ook. Calvijn preekte een ruim aanbod van genade, een lieflijk aanbod van genade. Het maakt dus een groot verschil of een dienaar van het Woord van de gedachte uitgaat, dat hij gekomen is om de uitverkorenen te roepen dan wel dat hij gekomen is om allen te roepen en te nodigen tot de Zaligheid.

Ik kan er niet aan voorbijgaan om ook nog eens te wijzen op de Marrowmen (de Erskines e.a.) die zo'n ruim evangelie preekten. Het zou trouwens ook interessant zijn Thomas Boston te laten spreken over deze vraagstelling en dan een gelukkige inkonsequentie te konstateren, ondanks het feit dat de Erskines en Boston leren dat het Verbond der Genade is opgericht met de uitverkorenen en dus de beloften alleen voor hen zouden zijn.

Samenvattend kunnen wij wel zeggen dat Boston leert dat Christus het Verbond bedient aan iedere zondaar van het menselijk geslacht. Christus is ambtshalve aangesteld als een Zaligmaker der wereld en op een dadelijke wijze alleen voor de uitverkorenen. Ambtshalve voor alle mensen en een ieder zou volgens Boston recht hebben om op Zijn roepende stem te komen. Boston vereenzelvigt de aanbidding van het evangelie met de belofte: "De belofte is aan U en aan een iegelijk van U".

Ralph Erskine schrijft in "De zwangere belofte en haar vrucht". Daar is een geven van Christus in de aanbidding des evangelies en dus wordt Hij aan de gehele zichtbare kerk gegeven in de bediening des Woords. En dit geven is het fundament van ons recht om Christus aan te nemen, en om deze gift aan te nemen uit de hand van de Gever. Een recht van bezitting heeft niemand totdat hij gelooft en de aangeboden gift aanneemt. Maar een recht van toegang om te geloven hebben allen of zij geloven of niet en of zij deze gift uit Gods hand aannemen of niet. In de aanbidding van het evangelie wordt Christus gegeven. Ralph Erskine vereenzelvigt de aanbidding van het evangelie met het geven van Christus.

Ook een man als Theodorus van der Groe staat in deze lijn. Geen wonder hij schreef immers een uitvoerige voorrede op de werken van de Erskines. Het werd voor mij nog eens bevestigd uit een brief van van der Groe, die hij schreef aan Jakob Groenewegen, schrijver van het tweede deel van de Lofzangen Israëls. Jakob Groenewegen was het niet eens met van der Groe over de inhoud van diens uitgave over het Oprecht en zielzaligend geloof.

Zo schrijft van der Groe: "Is niet het gehele evangelie een openlijke aanbidding of voorstelling van Christus en van Gods genade aan elk en een ieder zondaar, die dat leest of

hoort? Is het niet: o alle gij eindigen der aarde wendt u naar Mij toe en wordt behouden. En die wil neme het water des Levens om niet? Mag wel iemand zichzelf hier uitsluiten en zeggen Ik word niet gemeend of geroepen Christus biedt Zichzelf wel aan anderen tot een Zaligmaker aan, maar niet aan mij? Begrijpen wij gereformeerden deze zaak wel anders, als dat het aanbod van Christus en de zaligheid in het evangelie algemeen geschiedt aan alle mensen, die onder het evangelie leven? Houden wij dit niet staande, aan de ene kant om alle verlegen zondaren de weg tot Christus wijd te openen? aan de andere kant om alle ongelovigen in de schuld te stellen, dat zij de Heere Jezus Christus, die hen in het evangelie aangeboden wordt, versmaden en verwerpen, en dat alzo hun verdoemenis in die weg rechtvaardig zal zijn?"

Het is dus de plicht in het algemeen van allen die het evangelie horen, om op de belofte van het evangelie te pleiten en die aan te grijpen door het geloof.

Barendrecht.

Ds. J. Veenendaal.

TE KOOP

Goede bandrecorder.
Tel. 03499 - 82321

TE KOOP

Zw. laken colbert m.
± 56 en gestr. pant.
lengte 107 cm. als nieuw.
Tel. 055 - 411958.

Dagje uit met de vereniging?

Een bruikbaar idee:
een vleesfondue-avond;
een vorstelijk lopend buffet;
een stijlvol verzorgd diner of koffietafel in 'IRENE': gezellig, vakkundig, betaalbaar en . . . in eigen kring!

HOTEL - REST.

'IRENE'

Fam. Bostelaar
ELSPEET

tel. 05779 - 1236

Stationssingel 50

Tel. 08385 - 13978

Postbus 177

3900 AD Veenendaal

Rust uit in een prachtige omgeving.

TE HUUR

2 kam., keuken, badk.
c.v., eigen ingang, vrije tuin, 1-3 pers.
Geen T.V.
Zondag erend.
Tel. 08389 - 6703

■ U wilt in een principiële, huiselijke sfeer UITRUSTEN, aansterken, op verhaal komen of zo maar enige gezelligheid vinden? Bel dan eens in Driebergen 03438 - 12466. Geen TV of radio, wel prima verzorging, ook dieet. Op doktersadvies evt. met rijksbijdrage tot 90%. "Repos Allieurs".

SLANK WORDEN EN . . . BLIJVEN

Na 1 à 2 weken gaat U resultaten zien. Langzaam misschien, maar zeer zeker. Dat is de natuurlijke methode. Bovendien zijn onze geheel plantaardige vermageringstabletjes het ideale middel om verstopping te voorkomen. Kuur voor een maand f 20,-.

DROGISTERIJ SIKKING

Barrevoetstraat 5,
2011 WL Haarlem
Tel. 023 - 312882/
324606.
Postglo 190609.

Wel eens op **TEXEL** geweest?

Beslist de moeite waard. Bos, duinen, zee, vogelbroedplaatsen, visgelegenheden, etc., en . . . rust.

U kunt op **'DE VERRASSING'** gebruik maken van

volledig pension voor groot en klein.

Prijzen v.a. f 285,- p.w. Of u kunt kiezen voor een bungalow met alle comfort of sta-caravan.

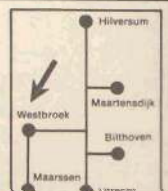
Voor 60-plussers speciale voor- en naseizoenprijzen.

Vraag vrijblijvend onze kleurenfolder aan. Tel. 02223-661 of 391.

Een verantwoord adres voor al uw

Huishoudelijke APPARATEN

- de BESTE merken voor een I (SIEMENS, ESTA, GRAM, MIELE, VELO)
- service en bezorging door heel Nederland.

VINK-WITGOED-WESTBROEK

Dr. Wellfwerweg 17 - Westbroek - Tel. 03469 - 1459, b.g.g. 1209